

Reclutament i formació dels professors de català de secundària

Les oposicions de reclutament dels professors de català de secundària van ser instituïdes¹ del Ministeri francès de l'Educació Nacional en 1991; així, el CAPES, Certificat d'Aptitud Pedagògica per a l'Ensenyament Secundari, va concernir oficialment la llengua catalana² en l'ensenyança francesa, 40 anys després de la llei DEIXONNE³ que per primera vegada autoritzava l'ensenyament de les altres llengües territorials de França, i quasibé 10 anys després de la circular SAVARY⁴ que donava a les llengües regionals estatut d'assignatura específica amb horari, programes d'ensenyament i de recerca, proves d'examen, i personal docent format. Així, per primera vegada des de l'annexió dels Comtats de Rosselló i de Cerdanya a França, la llengua catalana, simbòlicament, deixava de ser l'històric impediment per accedir als càrrecs de l'administració de l'Estat que tant havia suscitat l'autoodi en les cases i escoles nordcatalanes dels segles XIX i XX en particular.

Poca atractivitat del CAPES de català

D'ençà de la primera sessió⁵ del CAPES en 1992, trenta-vuit places de professors de català de secundària titulars han estat cobertes, cal afegir-hi els dos professors novells eixits del concurs del 2007 que seguiran la formació professional a l'IUFM el curs propinent, és a dir un total de 40 places en 16 anys d'oposicions o sigui una mitjana de dos llocs i mig per any. Ara bé, des del 1992, 18 places no han estat atribuïdes, o sigui més d'una per any, per

¹ *Arrêté* del 19 de setembre de 1991

² El CAPES de català va ser instituït al mateix temps que el d'occità quan el ministre de l'Educació Nacional d'aleshores era candidat a les eleccions al consell regional de Tolosa del Llenguadoc. El CAPES de bretó va ser instituït el 1985, el de basc el 1992, el de crioll el 2001. Tots són CAPES de llengua regional amb una assignatura d'ensenyament complementària, excepte el CAPES de cors, instituït el 1990, que es beneficia d'una secció específica com les llengües estrangeres, sense bivalència. També existeix un CAPES de tahitià bivalent des del 2004 (francès, història geografia, anglès, espanyol, matemàtiques), abans bidisciplinari tahitià-francès a partir del 1991. D'altra banda, s'ha sol·licitat, sense èxit fins ara, una agregació comuna de cultures i llengües de França.

³ Llei DEIXONNE n°51-46 de l'11 de gener de 1951 sobre « l'ensenyament de les llengües i dialectes locals » va ser abrogada i reemplaçada per l'article L-312-10 del Codi de l'educació en 2000; aquest article va ser modificat per la llei n°2005-380 « d'orientació i de programació per l'esdevenidor de l'escola » del 23 d'abril 2005: « Un ensenyament de les llengües i cultures regionals pot ésser dispensat tot al llarg de l'escolaritat segons les modalitats definides per via de convenció entre l'Estat i les col·lectivitats territorials en les quals aquestes llengües són usades ». D'altra banda, la llei TOUBON n°94-665 del 4 d'agost de 1994, relativa a l'ús de la llengua francesa, dispensa de l'obligació d'ensenyar exclusivament en francès en « les formacions efectuades en el marc de l'ensenyament de les llengües regionals o estrangeres [...] que representen un màxim del 50% del volum total dels ensenyaments », tot assenyalant que « la llengua de la República és el francès » (article 2) però « sense perjudici de la legislació i de la reglamentació relatives a les llengües regionals de França i no s'oposa al seu ús » (article 21).

⁴ *Circulaire* n°82-262 del 21 de juny de 1982 : « Ensenyament de les llengües i cultures regionals en el servei públic de l'Educació Nacional »

⁵ Les classes de català a secundària es van implantar sobretot a partir dels anys seixanta i eren assegurades per professors titulars d'altres assignatures o per professors contractuals. La reivindicació per a classes de català a l'institut de Perpinyà arrencà a l'inici dels anys vint amb l'exemple de les classes de provençal a l'institut de Marsella (veg. BERNARDO, D.-J.: « Appareil éducatif et langue autochtone : le cas du catalan », *Langue Française*, n°25, febrer de 1975, pp. 37-61)

absència de candidat per als llocs reservats a l'ensenyament privat i per als llocs dedicats als ensenyants titulars d'una altra disciplina (concurs intern⁶). Doncs, des del 1992, s'ha cobert el 70% de les places obertes al CAPES de català.

El 2004, l'Estat va reduir el nombre general de places de professors de secundària, la baixada va ser del 30% per al conjunt de les assignatures però del 70% per als CAPES de llengües regionals ; des de llavors, pel català, s'ha passat a un sol lloc per any per a les oposicions externes de l'ensenyament públic, les més concorregudes, per una mitjana de 2,5 llocs anteriorment. S'ha anunciat una nova retallada del nombre de places de professors a les oposicions del 2008, els CAPES de llengües regionals seran oberts però no se'n coneix a hores d'ara la dotació. El perill de tancament dels CAPES de llengua regional existeix, ara bé l'argument econòmic seria ben fal·laciós⁷ ja que aquests representen només el 0,27% del conjunt i el 0,45% si es retornés al nombre de places del 2003.

Aquesta situació de provisionalitat que dura des del 2004 és la causa principal de la poca atractivitat del CAPES de català : cinc o sis estudiants per curs han preparat les oposicions a l'IUFM de Perpinyà els últims anys. Hi cal afegir l'oferta paral·lela de les oposicions de mestre bilingüe de primària, amb una dotzena de places, ja que els dos concursos s'adrecen en prioritat al mateix petit viver dels qui tenen estudis superiors de català. També cal explicar que la forta probabilitat d'ensenyar, com un especialista, una assignatura complementària al català, tal com ho imposa l'estatut de professor de llengua regional, refreda encara les vocacions per a l'ensenyament del català a secundària que a més és exposat en els col·legis i liceus, amb armes desiguals, a la competència de les llengües estrangeres.

El nombre reduït de candidats al CAPES de català no genera doncs els recursos suficients perquè el departament de català de la Universitat de Perpinyà pugui proposar últimament una preparació específica a les proves de llengua i cultura ; només l'IUFM assegura cinquanta-cinc hores⁸ de classes preparatòries a la prova pedagògica principalment : és així com causes i conseqüències de la falta de vocacions es van confonent. Sols una política clara de desenvolupament i promoció de l'ensenyament de i en les llengües regionals, les altres llengües de França, permetria de sortir eficaçment d'aquesta situació kafkaiana.

Proves del CAPES de català

Escrits d'admissibilitat (coeficient 2)

- Dissertació en català sobre literatura (sessió 2008: Josep Pla, *El Quadern gris, Contraban*) o dissertació sobre civilització (2008: Barcelona, història de la ciutat, urbanisme i arquitectura, activitats, cultura, societat)
- Tema o versió

⁶ El concurs intern va ser tancat el 2003 després de vuit anys sense candidat

⁷ Segons un comunicat comú del 2004 dels presidents de jurat del CAPES de basc, bretó, català i occità: <http://perso.orange.fr/anaram/JURY%20CAPES.htm>

⁸ Al curs 2007-2008, la preparació a la prova pedagògica (PLC1) passarà de setanta-cinc a cinquanta-cinc hores conseqüentment a l'augment reglamentari de l'horari de formació professional dels professors certificats (PLC2), les dues formacions essent assumides pel mateix formador.

- Prova opcional⁹ de l'assignatura complementària segons el programa del CAPES corresponent : francès, història i geografia, castellà o anglès

Orals d'admissió (coeficient 1)

- Presentació crítica en català d'un extracte d'una obra literària o comentari d'un document de civilització
- Prova opcional: explicació de documents en francès (francès i història-geografia) o en llengua estrangera
- Prova pedagògica: presentació en francès d'un projecte de seqüència d'ensenyament del català a partir d'un plec de documents variats

Preparació a la prova pedagògica proposada per l'IUFM de Perpinyà: formació PLC1

- Epistemologia de l'ensenyament del català¹⁰
- Teories de la didàctica de les llengües segones
- Marc Europeu Comú de Referència i programes de l'ensenyament del català
- Enfocament comunicatiu i accional
- Pedagogia per objectiu i pedagogia del projecte
- Pedagogia diferenciada i avaluació
- Pedagogia interdisciplinària
- Pràctica docent acompanyada
- Organització d'una seqüència d'ensenyament segons objectius lingüístics, culturals i cognitius
- Metodologia de l'anàlisi didàctica dels documents i simulacions de la prova pedagògica del CAPES

Formació professional normalitzada a l'IUFM

L'IUFM de l'Acadèmia de Montpeller, centre de Perpinyà, és l'únic de França que proposi les formacions dels PLC (Professors de Liceus i Col·legis) de català¹¹; el nombre d'ensenyants que segueix la formació professional (PLC2) depèn doncs directament del nombre de places obertes al concurs pel Ministeri d'educació. L'efectiu PLC2 del curs 2007-2008 serà de dos: un professor titular del CAPES extern, destinat als centres públics, i un segon titular del CAFEP¹², destinat a l'ensenyament privat catòlic concertat.

Les formacions PLC de català són dispensades majoritàriament¹³ i coordinades per un professor de català de liceu afectat a meitat de temps a l'IUFM que treballa en col·laboració amb:

⁹ Opcions que també valen per al CAPES de base, occità i crioll. El CAPES de bretó proposa a més l'opció de matemàtiques i exclou l'opció de castellà. S'ha demanat l'afegiment de l'opció de matemàtiques i d'educació física i esportiva pel CAPES de català.

¹⁰ Els candidats al CAPES de català segueixen també les classes de preparació a les proves opcionals, amb els candidats especialistes.

¹¹ Des del setembre 2004, l'IUFM de Montpeller ha deixat d'assumir les formacions PLC d'occità per decisió del Ministeri d'educació conseqüentment a la disminució de places obertes al CAPES d'occità-llengua d'oc.

¹² Concurs d'accessió a llistes d'Aptitud a les Funcions d'Ensenyament dels establiments d'ensenyament Privat del segon grau concertat. La formació PLC2 és compartida entre l'IUFM, per la formació disciplinària, i l'Institut de Formació de l'Ensenyament Privat per la formació pedagògica general.

¹³ També intervenen dos professors de català tutors de pràctiques (PLC1 i PLC2).

- el Departament de català de la Universitat de Perpinyà per a la preparació dels PLC1 al CAPES
- la Inspecció Pedagògica Regional del català per a l'avaluació terminal dels PLC2, la formació permanent i la redacció dels programes segons el Marc Europeu Comú de Referència¹⁴
- els formadors IUFM de les assignatures complementàries¹⁵.

Pla de formació professional PLC2 català a l'IUFM

Pràctiques

- **Pràctica amb responsabilitat** de classe en català de 6 a 8 hores setmanals o 288 hores per any, assessorament d'un professor conseller pedagògic tutor
- **Pràctica acompanyada** en l'assignatura complementària de 36 hores per any, assessorament d'un professor conseller pedagògic

Formació comuna a l'IUFM

- **Grup de Formació Disciplinària** en català (63 hores¹⁶) i en l'assignatura complementària (18 hores): epistemologia, construcció de seqüències d'ensenyament amb atenció particular a la pedagogia del projecte, l'enfocament accional, la contrastivitat català/francès, la gramàtica inductiva...
- **Grup d'Acompanyament Professional** en català (54 hores) i en l'assignatura complementària (18 hores): anàlisi creuada de les pràctiques professionals, visites formatives, metodologia dels escrits professionals i atenció particular a l'ensenyament bilingüe.
- **Grup de Formació Transversal interdisciplinari** (72 hores): didàctica i pedagogia generals, gestió dels grups, gestió dels propis cos i veu, sistema educatiu

Treball personal (714 hores)

- **Preparació de les classes i correcció**
- **Formació individual**
- **Memòria professional**, test i avaluació d'una hipòtesi pedagògica
Alguns temes triats els últims anys pels PLC2 català:
 - Alternança lingüística
 - Enfocament lúdic
 - Pedagogia del projecte
 - Llengua patrimoni immaterial

Avaluació

i un professor de català referent per a les noves tecnologies.

¹⁴ Els programes dels nivells A1, A2 i B1 haurien de ser publicats a finals de 2007. L'*arrêté* del 20 de març del 2007 fixa oficialment els programes de l'ensenyament de les llengües regionals, veg. <http://eduscol.education.fr/D0067/college-programmes.htm>

¹⁵ Els últims anys ha estat el castellà i la història i geografia. La formació complementària en història i geografia permet als professors de català d'ensenyar l'assignatura en la llengua d'aprenentatge al si de les seccions bilingües. L'IUFM d'Alsàcia proposa una formació a la didàctica de les assignatures no lingüístiques ensenyades en llengua segona, aquesta també seria útil a l'IUFM de Perpinyà també per als professors especialistes d'altres DNL (matemàtiques, educació física) que ensenyen en les classes bilingües. Per aquests últims la posada en plaça d'una habilitació oficial per ensenyar en català s'està estudiant.

¹⁶ La repartició horària entre el català i la disciplina complementària, en el marc de l'horari global legal de formació, es deixa a l'apreciació del professor coordinador de la formació segons els mitjans globals atribuïts.

- **Informes sobre les pràctiques docents**
- **Validació de les 10 competències¹⁷ professionals:**
 - Actuar com a funcionari de l'Estat de forma ètica i responsable
 - Dominar la llengua francesa per ensenyar i comunicar
 - Dominar les assignatures i tenir una bona cultura general
 - Concebre i desenvolupar el propi ensenyament
 - Organitzar el treball de la classe
 - Prendre en compte la diversitat dels alumnes
 - Avaluar els alumnes
 - Dominar les tecnologies de la informació i de la comunicació
 - Treballar en equip i col·laborar amb els pares i els altres actors de l'escola
 - Formar-se i innovar

Les pràctiques amb responsabilitat de classe són efectuades en centres del primer nivell de secundària (col·legi, 4 cursos, d'onze a quinze anys) o del segon nivell de secundària (liceu, 3 cursos, de quinze a divuit anys), en les diferents modalitats de l'ensenyament del català¹⁸:

- **Secció bilingüe:** tres hores setmanals de llengua catalana i un mínim d'una assignatura ensenyada principalment en català (història i geografia, també educació física i esportiva, matemàtiques), amb objectiu d'assolir la paritat horària global entre el francès i el català com és el cas a les seccions bilingües de l'escola primària
- **Llengua opcional:** tres hores setmanals de llengua catalana, en competència amb una llengua estrangera segona o tercera o amb altres ensenyaments opcionals
- **Llengua facultativa:** d'una a tres hores setmanals, amb continuïtat dels ensenyaments no sempre assegurada

El professor de català durant les seves pràctiques professionals pot tenir la missió suplementària d'organitzar l'ensenyament del català, per primera vegada en el seu centre.

Nous reptes per a la formació del professorat

Les classes bilingües, per la continuïtat pedagògica que assegurin al si de l'ensenyament públic, de la maternal fins al batxillerat, i per als locutors efectius de català que generen, representen l'aposta de futur sobre la qual s'han de centrar els esforços de formació del professorat. També, són el marc idoni per a l'aplicació capdavantera de les recomanacions del Marc Europeu Comú de Referència per a les llengües en quant a l'enfocament accional i sobretot a la competència plurilingüe. Aquests dos conceptes haurien de facilitar la integració, d'una banda entre les disciplines lingüístiques i no lingüístiques, i d'altra banda entre les llengües elles mateixes tal com ho proposava per al «*double profit dels joves rossellonesos*», ja fa cent anys, el mestre públic, catalanista i pedagog nordcatalà d'origen occità, Lluís PASTRE¹⁹.

¹⁷ Formació dels mestres a l'IUFM: *arrêté* del 19-12-2006. Durant el curs 2008, l'IUFM de Montpellier serà integrat a la Universitat de Montpellier II, incloent-hi el centre IUFM de Perpinyà.

¹⁸ *Arrêté* del 12 de maig del 2003 : « Ensenyament bilingüe en llengües regionals a paritat horària en les escoles i les seccions de llengües regionals dels col·legis i liceus » i *circulaires* n°2001-166 « Desenvolupament de les llengües regionals a l'escola, al col·legi i al liceu » i n°2001-167 (modificada per n°2003-090) « Modalitats de posada en plaça de l'ensenyament bilingüe a paritat horària ».

¹⁹ Lluís PASTRE (Clarmont d'Erau 1863 – Perpinyà 1927) és l'autor, entre altres, de *Le catalan à l'école*, Comet, Perpinyà, 1907 i *Le français enseigné par les exercices de traduction de textes catalans aux enfants de 9*

Més enllà del benefici cognitiu, l'ensenyament bilingüe integrat generarà, a més, un alleujament curricular que hauria de permetre de combinar, a secundària, les seccions bilingües de llengües regionals amb les seccions europees de llengües estrangeres ja que el bilingüisme només és un cas particular del plurilingüisme.

ANNEX

Efectius de l'ensenyament del català, a Catalunya Nord, curs 2006-2007

Segons dades del rectorat de l'Acadèmia de Montpeller

Primària = maternal i elemental (2-6 anys i 6-11 anys)

- 9595 alumnes a l'ensenyament públic
entre els quals **1495 a les classes bilingües català-francès (16%)**
- 168 alumnes a l'ensenyament privat confessional
- **626 alumnes a l'ensenyament associatiu immersiu**

Secundària = col·legi i liceu (11-15 anys i 15-18 anys)

- 2171 alumnes a l'ensenyament públic
entre els quals **368 a les classes bilingües català-francès (17%)**
- 294 alumnes a l'ensenyament privat confessional
- **97 alumnes a l'ensenyament associatiu immersiu**

El 20% aproximadament de tot l'alumnat de Catalunya Nord rep un ensenyament de català o en català

El 2,5% aproximadament de tot l'alumnat de Catalunya Nord rep un ensenyament en català (bilingüe o immersiu)

à 15 ans, Comet, Perpinyà, 1911, 118 p. *El Butlletí d'Escoles, portaveu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, publicat a Barcelona, assenyalava, en el n°6 de 1907, a propòsit de *Le catalan à l'école de PASTRE*: «*Es tracta d'un opúscul destinat a defensar l'introducció del català a les escoles rosselloneses, a l'objecte d'arribar a possehir mellor el francès. Jo temo qu'aquest no més sia l'objecte aparent, y que'l real y positiu sia l'introducció del català a les escoles, sense faltar als reglaments escolars francesos*».